

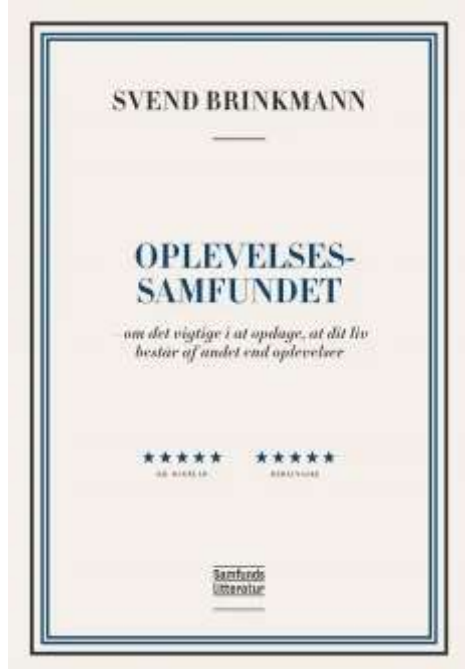
boganmeldelser

Oplevelsessamfundet – om det vigtige i at opdage, at dit liv består af andet end oplevelser

 januar 4, 2024

Anmeldelse af Svend Brinkmann *Oplevelsessamfundet – om det vigtige i at opdage, at dit liv består af andet end oplevelser*

Forlag: Samfundslitteratur 2023, 87 sider.

Af Erik Exe Christoffersen

Vreden findes, skammen findes, glæden findes, angsten findes, depressionen findes, oplevelser findes...Brinkmann findes

At blive bevæget

I Svend Brinkmanns nye bog lancerer han begrebet *oplevelsessamfundet*. Brinkmann har uden tvivl en pointe. I vores senmoderne medialiserede verden fylder oplevelser rigtig meget og ofte mere end den såkaldte virkelighed. Det er alligevel et oplagt spørgsmål, om det er det rigtige begreb. Det er ikke sådan, at Brinkmann hævder, det er dækkende for alt muligt i samtiden, men hvorfor ikke bruge et af de navne, som allerede florerer om vores samtid? Kriesamfundet, konkurrencesamfund, accelerationssamfundet, det lærende samfund, det singulære samfund, det sårbare og affektive samfund eller det polariserende samfund. Vi kunne også tale om kompleksitetssamfundet, som dækker det, at samfundet kan iagttages og beskrives fra forskellige positioner samtidigt, uden at skabe et sandhedshierarki. Det medialiserende samfund er endnu en mulighed. Det er i øvrig den tyske sociolog Gerhard Schulze (1944-), som er ophavsmanden til begrebet *oplevelsessamfundet*, idet han mener en meget stor del af befolkningen har fået de basale materielle behov er tilfredsstillet, og derfor søger oplevelser og selvrealisering og andre ikke-materielle værdier.

Brinkmann og nejhatten. Foto: Simon Skipper/Scanpix.

Brinkmanns bog er både en god og en skuffende oplevelse. Den er rimelig kort, velskrevet og sine steder underholdende. Brinkmann vover ganske modigt pelsen og fremhæver en oplevelsesforherligende tendens, som han mener er farlig, og som han advarer mod.

Bogen er overskuelig med tre hovedafsnit. I det første byder Brinkmann veloplagt velkommen til oplevelsessamfundet. Han gennemgår sin samtidsdiagnose og forklarer valget af netop dette begreb, og hvorfor han mener, det er vigtigt. I andet afsnit peger han på en konsekvens af oplevelsessamfundet, som han mener fører til individualisering og psykologisering. Fokuseringen på oplevelsen fører til en evindelig jagt på og kontinuerlig evaluering af oplevelser, som forbliver subjektive og fører til en isolation fra fællesskabet. Enhver har ret til at definere sin oplevelse, også selvom den opleves forskelligt fra andres oplevelse. Dette bliver en problematisk etik i Brinkmanns øjne. I tredje afsnit siger han forsøgsvis farvel til oplevelsessamfundet og foreslår en alternativ måde at forholde sig til ens livsverden på. Det er et forsøg på at undgå psykologisering og oplevelsesfokusering til fordel for at mærke verden.

Føle og mærke

Som jeg forstår det, vil Brinkmann understrege en forskel mellem at opleve og mærke. Eller sagt med andre ord at være indfølelse i sin egen verden frem for at at sanse den konkrete verden. Den første tilgang – indfølingen – mener Brinkmann er farlig, fordi den lukker om sig selv i selvtilstrækelighed, mens den anden – den sansende – åbner sig og udveksler med verden i en form for feedback. De fleste benytter formodentlig begge tilgange til verden, men forskellen kan være vigtig at være bevidst om.

Brinkmann hævder jf. bogens titel, at vi i stigende grad orienterer os i verden gennem oplevelser. Store dele af livet og begivenheder i verden filtreres gennem en subjektiv oplevelse. Brinkmann kalder *oplevelsesgørelse* en tendens, der er tilskyndet af den enorme vækst i oplevelses- og opmærksomhedsøkonomien. Det er to sider af samme sag. Det svarer til det ofte anvendte journalistiske spørgsmål til en sportsudøver, en politiker, en kunstner eller bare en kendis

umiddelbart efter en begivenhed: hvordan oplevede du det? Og svaret vil typisk være emotionelt: Det var helt *crazy*, vildt, deprimerende, sørgeligt, skræmmende eller uacceptabelt *for mig*.

Oplevelsesgørelse finder sted i mange forskellige områder, som Brinkmann gennemgår: i politik, i uddannelse, som identitetsdannelse, inden for sundhedsområdet, i arbejdssammenhæng og i de meningsdannende medier. Dette gør han sobert rede for. Den oplevelsesorienterede tilgang til verden skelner ikke mellem sandt og falsk, hvilket fx den tidligere præsident Trump har praktiseret til overmål og tilsyneladende med relativt held og succes. Men bogen giver også en række andre eksempler på, at den følelsesmæssige oplevelse af en politisk sag og af politikerens person bliver vigtigere end politikens faktiske resultater.

Medierne skaber opmærksomhed ved at berette om skandaler, katastrofer, kriser, bedrag, svindel og afsløringer af hemmeligheder eller andre ekstreme hændelser, som fascinerer, skræmmer, forarger og provokerer. Dermed skabes formodentlig i kraft af intensiteten en oplevelses- og en medieafhængighed. Det er en udvikling, som forstærkes gennem udviklingen af "deepfake", computergenererede videoer, billeder og lydclip, hvor det er mere eller mindre umuligt at afgøre, om disse er virkelige eller falske. Og som i anden bølge generer en storm af affekter fra vrede, mistænkeliggørelser, anklager, benægtelser, og som derved forstærker den følelsesmæssige oplevelsesdimension som en form for føljeton.

Absolut og relativ

Denne oplevelsesgørelse, som Brinkmann også kalder æstetisering, betyder, at den enkelte bygger sin identitet og dermed sit liv på oplevelseskvaliteter. Det minder om selfiekultur: jeg er her, det er fantastisk, og jeg er bevæget i kraft af MIN OPLEVELSE. Noget opleves som gyldig og absolut: når jeg oplever noget, så er det beviseligt, at det faktisk er sådan. Oplevelsen er i sig selv et argument, som ikke kan diskuteres, og det fører til en absolut subjektiv etik, som hævder, at virkeligheden er betinget af mine oplevelser. Samtidig kan min oplevelse være forskellig fra andres og relativiseres. "Jeg er ked af, at I har oplevet mine handlinger som krænkende" er en replik, som ikke undskylder de faktiske handlinger, men fastslår at oplevelsen af dem åbenbart kan være forskellige og betinget af, hvem man er.

Der er tale om en subjektivering som reducerer et fælles alment forhold og et alment etisk værdigrundlag. Oplevelsesfokuseringen betyder, at problemer relativiseres til at være kritikerens oplevelse. Og så er det ikke de objektive vilkår, men derimod kritikerens og dennes oplevelse, der skal laves om. Den ansatte må opsøge en psykolog eller en stresscoach.

Brinkmann medgiver, det er vigtigt at høre marginaliserede stemmer og få kendskab til udgrænsede gruppers oplevelser. Men for ham er det vigtigt, at mødes i en fælles virkelighed, hvor vi kan betjene os af et sprog, der søger at række ud til verden og ikke kun peger indad mod oplevelser.

Følelsesoplevelser findes

Man kunne hævde vi lever i sårbarhedens tidsalder, hvor emotionelle oplevelser af stress, angst, depression og tab af tillid betyder en stigende grad af opmærksomhed på "hvordan har jeg det i dag. Har jeg det godt eller oplever jeg ubehag? Opmærksomhed, fokusering og afgrænsning af selvet kan have den effekt at fællesskabet og de fælles værdier bliver overset eller ligefrem truende for den enkelte. Det er et af Brinkmanns kritiske spørgsmål:

Er mange reelt mere sårbare og udsatte i dag på grund af det moderne liv: accelerationen, kompleksiteten, den konstante oplevelse af både at blive iagttaget og ignoreret, oplevelsen af præstationspres, moderne ensomhed og psykisk uro? Eller er vi bare blevet mere selvopmærksomme og blødsødne? Er der sket en psykologisering, hvor man driver selvterapi, med det resultat at man oplever sig mere sårbar end man reelt er? Er sårbarhed reel eller indbildt? Nogen hævder at fokusering på smerter og lidelser er med til at forværre og forhindre en heling. På den anden side er der også fortalere for, at evnen til at italesætte følelser og oplevelser er et vigtigt fremskridt, fordi det, den enkelte oplever, er virkelighed i den forstand at emotioner og affekter er kropslige reaktioner på omverdenen og ikke kun indre oplevelse.

Virkeligheden findes

Brinkmann er realist, det vil sige, at han antager, at virkeligheden findes uafhængigt af vores oplevelse af denne. Han mener, der findes en fælles objektiv virkelighed, som dog fylder mindre og mindre til fordel for oplevelsen af denne, men som Brinkmann mener, vi må insistere på, diskutere, analysere, forsøge at forstå og relatere til.

Det er en meget klar antagelse og en grundlæggende tese, som Brinkmann forsøger at fastholde og argumenterer for ud fra en fænomenologisk tilgang. Den menneskelige biologi er så at sige skabt til skabe relationer gennem bevægelser, indre og ydre henvendelser rettet mod verden for at skabe livet. Mennesket er skabt til at bebo verden, og undersøge, hvordan dens beskaffenhed er, og denne erfaring betyder, at man kan forhandle med, være i og forandre sig i relation til ens virkelighed.

Hvad er en oplevelse?

Brinkmann skelner mellem to oplevelsesbegreber. Det første ser oplevelsen som en indre figur og som del af den enkeltes psykologi. Den anden ser oplevelsen som en relation, der er skabt som et samspil mellem den enkelte og omverdenen.

Den sidste er en fænomenologisk tilgang, hvor jeg retter min opmærksom og intensitet mod noget i omverden. Subjektet træder ind i en direkte relation til livsverdenen gennem sansninger af afstande i et rum, forhold mellem forgrund og baggrund, kroppenes bevægelsesintentionalitet i form af tempo, balance, lys, lyd og henvendelsesformer. Objekter i omverdenen kan også rumme en slags opfordring som fx en stol, der tilbyder at man sætter sig. Både sproget og kroppens bevægelser, kan forstås i deres rettethed og dermed intentionalitet. Et ben der svinges tilbage, kan foregribe et spark til en bold. En dygtig målmand kan forudse boldens retning og fart.

Brinkmanns opfordring er, at vi fokuserer mere på den slags direkte relation til omverdenen end på vores "oplevelser" som en indre psykisk repræsentation.

Singularisering

Flere har på peget at selve oplevelsesstrukturen har ændret sig i det senmoderne ((Christopher Lasch, Thomas Ziehe, Alexander Rechwitz mf.).

Vi oplever ikke det samme og vi oplever på forskellige måde. Singularisering, som man kalder det (Alexander Rechwitz), er så at sige et fælles træk, som betyder, at den enkelte fokuserer på sin særlige og enestående mulighed, individuelt, kropsligt, mentalt som selvudvikling og iscenesættelse og oplevelsespotentiale og følelsen af intensitet, opmærksomhed og anerkendelse. Også tab, sorg og lidelse kan blive en forstærkende del af oplevelsesintensiteten.

Brinkmanns fremstilling af oplevelsessamfundet forekommer analogt med *det singulære samfund*. I hverdagssprog vil det sige, at mennesket har samfundsmæssig status som enestående, ualmindelig og egenartet. Det er netop et udtryk for 'singularisering' når den faktiske virkelighed kan være nærmest umulig at diskutere, fordi vi kun kan diskutere og være uenige i vores oplevelse.

Er Brinkmann en oplevelse?

Brinkmann formidler sin bekymring og advarsel mod oplevelsessamfundet, og skaber opmærksomhed om sin sag, og det gør han med stor dygtighed. Men det er en skuffelse, at han reducerer oplevelser til at være et negativt begreb. Det samme gælder *det æstetiske*, for "glemmer" han ikke alt om de transformerende kræfter, æstetiske oplevelser også kan rumme?

Hans oplevelsesbegreb bliver tvivlsomt hvis man som undertegnede anser det æstetiske som en vigtig dimension i tilværelsen. Beskrivelsen af oplevelsessamfundet er givet salgbart ligesom hans øvrige udgivelser, der fx italesætter *nejhatten* og sætter Brinkmann selv i scene som fornuftens, oplysningens og almenhedens talerør, mens andre især indenfor såkaldt positiv tænkning bliver irrationalister, der baserer deres værdier på *jahatten*.

Men Brinkmann har jo også sine individuelle interesser som forfatter, professor, debattør og mediefigur. Sælger han ikke også sine sandheder som oplevelser? Jeg hører ofte Brinkmann, når jeg kører langt i bilen. Det er fornuftige samtaler med spændende folk, oplevelser, hvor man bliver klogere og skaber sanselige relationer, også til Brinkmann.

Brinkman som cykelrytter. Foto: Roar Paaske

Afrunding

Som jeg ser det har alle behov for oplevelser, forstået som en afgrænset begivenhed, fiktiv eller reel, som så at sige adskiller sig dagligdagens flow med en form for dramaturgi, æstetisk form og indhold. Nogen eller noget har sat denne begivenhed i gang og skaber dermed en relation mellem afsender og modtager. Oplevelser bringer subjektet sanseligt, følelsesmæssigt og kognitivt i relation til dette noget eller nogen. Oplevelsen er på den både subjektiv, men også en form for virkelighed, som vi interagerer med, og som kan ændre sig, ligesom vi ændrer os, i denne proces.

Man kan være indlevet i oplevelsen og man kan være mere eller mindre distanceret, observerende eller deltagende. Oplevelsen kan være en rejse, et kunstværk, en fest, et tilfældigt møde eller sammenstød med en anden. Oplevelsen kan være individuel, men kan også være kollektiv og mere eller mindre delt som fællesoplevelse og fællessansning som en koncert eller en teateroplevelse. Der er altid tale om en form for mediering af enten afsender eller modtager, fx kan en tilfældig hændelse opleves som et vigtigt budskab, en form for skæbnetræf.

Jeg mener Brinkmann er tilbøjelig til at nedtone det fællesskabende i oplevelser. Jeg er enig i at *oplevelsessamfundet* peger på en række farlige tendenser, men mener også, at det vigtigt at finde et modtræk, som ikke reducerer behovet for oplevelser og æstetiske relationer. En oplevelse kan for mig og se godt ændre sig. Jeg kan læse en anmeldelse eller omtale af en begivenhed, en film, et kunstværk eller person, som påpeger noget jeg ikke havde blik for i min umiddelbare oplevelse. Noget som måske var kedeligt, bliver pludselig interessant. En person som opleves ubehagelig kan transformeres til spændende. Oplevelsen af smerte kan ændre sig ved accept af smertens tilstedeværelse.

Andre oplevelser

Brinkmann kunne for mig at se have fået en del ud af at fokusere lidt mere på kunstnerisk kommunikation og æstetiske relationer, som formidler en overgang fra den individuelle smag til

fællessansen. Han kunne også have fokuseret på hverdagens oplevelsesrum som et fællesskabsrum. Lad mig give et eksempel til sidst:

I dag (1.1.2024) mødtes vi 10-12 mennesker på havnen i en lille by på Bornholm. Vi ved ikke så meget om hinanden og er ikke fokuseret på hvad hinanden har haft af oplevelser forinden eller personlige holdning. Fællesskabet består i lysten til at vinterbade. Det kunne vi gøre hver for sig, men nu er vinterbaderne i den lille by gået sammen og har fået realiseren en sauna på havnen. Det har taget et par år og krævet et betydeligt forarbejde praktisk, organisatorisk, økonomisk, politisk og nu har vi et mødested på havnen, hvor den står og er rund. Så vi hopper i vandet og sætter os ind i varmen. Stemningen og humøret er optimalt. Snakken går i en rundkreds med ovnen i midten. Det er en virkelig god oplevelse: en helhed skabt af vandet, varmen, nytår, hyggelige mennesker, som er forpligtet på netop denne sammenkomst, som i øvrigt er uforpligtende, ud over at vi har badetøj på. Nogle snakker om Brinkmanns bog om oplevelsessamfundet, nogle er positive og mener det kan være nok med de oplevelser, andre er irriterede over hans snak. Nogle går efter kort tid, andre bliver siddende længere, nogle bader flere gange og længe andre tager et hurtigt dyp og såldes mærkes vandet det sociale rum og varmen på lidt forskellige måder. Det er et både åbent og lukket fællesskab, og det er jo på ingen måde alle i byen, som har den slags oplevelsesbehov.

Det er både en individuel og en kollektiv oplevelse og sansning, uden at have en almen og universel værdi for alle. Det er en anden og positiv side af oplevelsessamfundet baseret på hverdagsetik og æstetik.

Erik Exe Christoffersen, lektor emiritus, Dramaturgi, Aarhus Universitet

◀ TIDLIGERE
Glo ikke så romantisk

Om os

Peripeti er det eneste danske videnskabelige teatertidsskrift og redigeres af en national redaktion fra Dramaturgi, Aarhus Universitet, Teatervidenskab ved Københavns Universitet og med redaktionsmedlemmer med tilknytning til teatre og teateruddannelser.

Støttet af

STATENS KUNSTFOND